

นาฏลีลาลายผ้าสาเกต
The Creative Dance Style of
Saket Pattern Cloth

ฐปนีย์ ภูมิพันธุ์¹

Tapanee Pumipuntu

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขานาฏศิลป์ไทยศึกษา
ภาควิชานาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด
Course Instructor in Thai Classical Dance Thai
Classical Dance Department, Roi Et College
of Dramatic Arts
(E-mail: tapanee_nan@hotmail.com)

Received: 25/05/2021 Revised: 27/08/2021 Accepted: 30/08/2021

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง นาฏลีลาลายผ้าสาเกต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของผ้าสาเกตจังหวัดร้อยเอ็ด แนวคิด องค์ประกอบของการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต และเพื่อประดิษฐ์การแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต โดยศึกษาความเป็นมาของผ้าสาเกตจังหวัดร้อยเอ็ด จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าสาเกต จากแหล่งพื้นที่ที่ผู้วิจัยกำหนด คือบ้านห้วยหลิม อำเภอกุดชุมหะ ร้อยเอ็ด และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปการแสดง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรี เพื่อนำมาประดิษฐ์เป็นการแสดง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 2) แบบประเมินผลงานการแสดง 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้รับชมการแสดง การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมทั้งหมดมาวิเคราะห์ และประดิษฐ์การแสดงชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต โดยวิธีการสร้างสรรค์ นาฏยประดิษฐ์ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ 1) กระบวนการปรุงแต่งตัดใหม่ ประกอบด้วย ทำรำที่มาจากเพลงแม่บทใหญ่ของนาฏศิลป์ไทย จำนวน 5 ท่า และรำแม่บทอีสาน จำนวน 4 ท่า 2) การสร้างสรรค์ทำรำขึ้นมาใหม่ ประกอบด้วยทำรำที่แสดงขั้นตอนการทอผ้าไหมสาเกต ทำรำที่ดัดแปลงมาจากวิถีชีวิต และทำรำที่มาจากลวดลายของผ้าไหมสาเกตทั้ง 5 ลาย คือ ทำลายนาคน้อย ทำลายคองเอี้ย ทำลายหมากจับ ทำลายคำพา และทำลายโคมเจ็ด รูปแบบการแสดงแบ่งออกเป็น 4 องค์ ได้แก่ องค์ที่ 1 “ผ้ากับวิถีชีวิต” กล่าวถึง ความสำคัญของผ้าสาเกตที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน องค์ที่ 2 “กระบวนการทอผ้า” เริ่มจากการสาวไหม การเส้นไหม การย้อม การทอผ้า จนเกิดลวดลายบนผืนผ้า องค์ที่ 3 “ลวดลายของผ้า” สืบให้เห็นถึงลวดลายทั้ง 5 ลวดลายของผ้าสาเกต ที่ปรากฏบนผืนผ้าผ่านจินตนาการในการสร้างสรรค์ องค์ที่ 4 “รื่นรมย์ชมผ้าสาเกต” เป็นการสะท้อนความงามที่ปรากฏให้เห็นในผืนผ้า และลวดลายของผ้าสาเกต

คำสำคัญ: ลายผ้าสาเกต, นาฏศิลป์, การแสดงสร้างสรรค์

Abstract

The purpose of the creative dance style of Saket pattern cloth is to study the history of Saket cloth in Roi Et Province, the concept of performance elements of the creative dance style of Saket pattern cloth and to create a performance by studying the history of the Saket cloth through interviews with experts in research area, Bang Wailum, Thung Khluang district, Roi Et province and creating the dance through interviews with experts in dramatic arts and music. This is a qualitative research. The tools used for data collection are; 1) Structured interview form 2) Performance evaluation form 3) Satisfaction questionnaire form. Data collection was performed by researching documents and field research. The researcher analyzes all the collected data and invented the performance by taken some ideas from a dance as follow: 1) Embellishments process from Ram Mae Bod Yai of Thai dance and Mae Bod Isaan dance 2) Creative dance that reflects the process of Saket silk weaving, the dance adapted from the way of life, and the dance that comes from 5 Saket pattern cloth including; Tha Lai Nak Noi, Tha Lai Kong kia, Tha Lai Mak Jaup, Tha Lai Khom Phao, and Tha Lai kom Jet. The performance format is divided into 4 acts: 1) The cloth and the way of life, it mentioning about the importance of Saket cloth to the way of Isaan's life people. 2) Weaving process, starting from pull the silk thread, cotton carting, silk dyeing and silk weaving until it was formed on the cloth. 3) Saket pattern cloth, representing the 5 patterns of Saket colth appearing through creative imagination. 4) Delightful of Saket colth, reflecting the beauty of the cloth through the evidence on Saket pattern cloth.

Keywords: Saket Pattern Cloth, Dramatic Arts, Creative Dance Style

บทนำ

“สิบเอ็ดประตูเมืองงาม เรืองนามพระสูงใหญ่ ผ้าไหมสาเกต บุญผะเหวด ประเพณี มหาเจดีย์ชัยมงคล งามน่ายลบึงพลาญชัย เขตกว้างไกลทุ่งกุลา โลกลือชา ข้าวหอมมะลิ” คือคำขวัญประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งได้ปรับปรุงขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2549 เพื่อสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และครอบคลุมกับสถานที่สำคัญของจังหวัดร้อยเอ็ด จากคำขวัญจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น สิ่งหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวบ้านจังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั่นก็คือ การทอผ้าไหมสาเกต

การทอผ้าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ และจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกเผ่าพันธุ์ นอกจากมนุษย์จะนำผ้ามาใช้ในกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างมาก ลักษณะรูปแบบการทอ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ รวมทั้งการนำศิลปะมาใช้ในการสร้างลวดลายบนผืนผ้า นับว่ามีความสำคัญและเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของผ้าซึ่งพบเห็นอยู่ทั่วไป ผ้าพื้นเมืองยังคงได้รับความนิยมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หลายรูปแบบ ตั้งแต่เป็นเครื่องนุ่งห่ม ประยุกต์ประกอบเข้ากับสิ่งของเครื่องใช้ รวมทั้งนำไปประดับตกแต่งในลักษณะต่างๆ ได้หลายรูปแบบ องค์ประกอบหลักการที่สำคัญที่สุดที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้คนให้นิยมนำผ้าพื้นเมืองใช้กรรมวิธีการทอด้วยมือ มีอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่เรียบง่าย ไม่สลับซับซ้อน แต่เกิดภูเขาอารมณ์ที่ทรงคุณค่าขึ้นมาได้ นั่นคือ “ลวดลายบนผืนผ้า” มีทั้งลวดลายเรียบง่าย และลวดลายที่วิจิตรงดงาม ลวดลายบางอย่างยังแฝงด้วยคติความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของกลุ่มชน ตลอดจนกรรมวิธีการสร้างลวดลาย ผ้าที่ทอขึ้นจำแนกออกเป็น 2 ชนิด คือ ผ้าทอสำหรับใช้ในชีวิตประจำวันจะเป็นผ้าพื้นไม่มีลวดลาย เพราะต้องการความทนทาน จึงทอด้วยฝ้ายย้อมสีตามต้องการ และผ้าทอสำหรับโอกาสพิเศษ เช่น ใช้ในงานบุญประเพณีต่างๆ งานแต่งงาน งานพ่อนรำ ผ้าที่ทอจึงมักมีลวดลายที่สวยงามวิจิตรพิสดาร มีหลากหลายสีสัน (มุณี พันทวี, 2532)

หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2536 สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ได้อธิบายรูปแบบการแต่งกายของสตรีวัยแรกรุ่นของชาวอีสานในการ

ทำงานบ้านต่างๆ ในสมัยโบราณ ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงห่มคั่น มีเชิงปลายผ้าถุงและมีลวดลายสวยงาม ซึ่งลายผ้าชิ้นจะบ่งบอกถึงสถานภาพของหญิงสาวว่ายังไม่มีคู่ครอง และสิ่งที่ขาดไม่ได้ นั่นคือผ้าสบ ไบ นอกจากจะเป็นผ้าที่ใช้ห่มปกปิดร่างกายและนุ่งห่มเพื่อเกิดความสวยงามแล้ว ผ้าสบไบายังเป็นผ้าที่ชาวอีสานนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างและหลายโอกาส เช่น ใช้ในการห่อพระคัมภีร์พระไตรปิฎก (ใบลาน) ใช้เป็นเครื่องสมมาปูยาตายาย ใช้รองกราบพระ มัดห่อสิ่งของต่างๆ เป็นต้น (ฉวีวรรณ พันธุ, 2563)

ผ้าไหมที่พบในจังหวัดร้อยเอ็ดส่วนมากเป็นผ้าชิ้น (ผ้าถุงผู้หญิง) ผ้าโสร่ง (ผ้านุ่งผู้ชาย) สไบ ผ้าพื้น ผ้าขาวม้า และผ้าปุม เป็นต้น ผ้าชิ้น หรือผ้าถุง เป็นเครื่องแต่งกายผู้หญิง ผ้าชิ้นไหมส่วนมากจะสวมใส่ในโอกาสสำคัญหรือในงานประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีบุญผะเหวด บุญกฐิน งานสมรส เป็นต้น โดยเฉพาะผ้าไหมมัดหมี่ถือเป็นเครื่องแต่งกายที่มีลวดลายอันสวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่น โดยในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดพบหลายลายที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ โดยลายมัดหมี่ที่สืบทอดมามีหลายลายด้วยกัน เช่น ลายขอ ลายบักจับ ลายนาคน้อย ลายคองเอี้ย ลายโคมห้า ลายโคมเจ็ด ลายโคมเก้า เป็นต้น ซึ่งแต่ละลายเป็นลายผ้าไหมมัดหมี่โบราณของท้องถิ่นที่แยกกันอยู่ในผ้าแต่ละผืน

ผ้าไหมลายสาเกต คือผ้าไหมที่ประกอบด้วยลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ในการทอผ้าไหมของจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ได้นำเอาลายมัดหมี่พื้นบ้าน 5 ลายที่นิยมทอในกลุ่มชนที่อยู่ในเมืองร้อยเอ็ด มาทอต่อกันในผ้าผืนเดียวกัน เปรียบเสมือนเป็นการหลอมรวมความสามัคคีของชาวร้อยเอ็ดให้เป็นหนึ่งเดียว โดยแต่ละลายจะทอคันด้วยผ้าสีพื้นสีกอกอินทนิลบก (สีชมพูอมม่วง) ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ลายมัดหมี่พื้นบ้าน 5 ลายที่ประกอบในผ้าสาเกต ได้แก่ ลายโคมเจ็ด ลายนาคน้อย ลายคองเอี้ย ลายหมากจับ ลายค้ำพา ลวดลายทั้ง 5 ลายนี้ ได้นำมาประยุกต์ไว้ในผ้าผืนเดียวกัน และได้มีการประกาศชื่อลายนี้ว่า ลายสาเกต เป็นผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2544

“สาเกตนคร” คือชื่อเมืองในอดีตของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งตั้งอยู่กึ่งกลางของภาคอีสานมานานกว่า 200 ปี ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์และเจริญรุ่งเรืองมากในยุคนั้น มีผู้คนเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่มาก มีประตูเข้าเมือง 11 ประตู และมีเมืองขึ้น 11 เมือง ที่สำคัญมีลุ่มแม่น้ำไหลผ่านหลายสาย เช่น แม่น้ำชี แม่น้ำยัง ลำน้ำเสียว ลำน้ำพลับเพลา ลำน้ำเตา และแม่น้ำมูล ยังครอบคลุมพื้นที่ทางตอนใต้ของจังหวัดอีกด้วย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พื้นดินของเมืองร้อยเอ็ด มีความชุ่มชื้น อุดมสมบูรณ์ เหมาะต่อการเพาะปลูกหรือการกสิกรรม อาชีพประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพเสริม มีการสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้ามาจากบรรพบุรุษตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดร้อยเอ็ดได้มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อยกระดับและส่งเสริมสร้างศักยภาพสตรี และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของสตรีให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งเพื่อพัฒนาศักยภาพบทบาทสตรีให้เป็นพลังทางสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน เช่น โครงการ “เหลียวหลัง แลหน้า การขับเคลื่อนโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีจังหวัดร้อยเอ็ด” ซึ่งเป็นกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสร้างการรับรู้ในการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่สตรีในชุมชนซึ่งหนึ่งในชุมชนที่ถือว่าเป็น “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ภูมิปัญญาไทยสู่ตลาดโลก” ของผ้าไหมสาเกต ก็คือกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านห้วยหลิม หมู่ 3 ตำบลมะบ้า อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด จนได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ ระดับห้าดาว ประเภทผ้าเครื่องแต่งกาย ประจำปี พ.ศ.2559

การวิจัย เรื่อง นาฏลีลาลายผ้าสาเกต เป็นการศึกษาความเป็นมาของผ้าสาเกต และนำมาประดิษฐ์เป็นผลงานการแสดงด้วยองค์ความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ องค์ประกอบของการแสดง เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ให้บุคคลทั่วไปได้รู้จักคุณค่าของผ้าสาเกต ภูมิปัญญาท้องถิ่นของอีสานและวิถีชีวิตของคนจังหวัดร้อยเอ็ด ดังคำขวัญจังหวัดร้อยเอ็ด อีกทั้งยังเป็นการสืบสานงานด้านศิลปวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งในระดับท้องถิ่นระดับชาติและระดับนานาชาติ ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งมุ่งเน้นการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของผ้าสาเกต จังหวัดร้อยเอ็ด และแนวคิดองค์ประกอบของการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต
2. เพื่อประดิษฐ์การแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ จากการศึกษาอัตลักษณ์ของผ้าไหมสาเกตผนวกกับองค์ความรู้ทางด้านการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์มาดำเนินสู่กระบวนการนาฏยประดิษฐ์ให้เกิดเป็นผลงานการแสดง ประกอบกับการผสมผสานแนวความคิดที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมมาพัฒนา เพื่อสร้าง คุณค่าที่เกิดขึ้นในงานสร้างสรรค์นี้ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
2. ได้ผลงานการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ให้บุคคลทั่วไปได้รู้จักคุณค่าของผ้าสาเกต ภูมิปัญญาท้องถิ่นของอีสานและวิถีชีวิตของคนจังหวัดร้อยเอ็ด
3. เป็นเอกสารทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับการแสดงชุด “นาฏลีลาลายผ้าสาเกต”
4. ส่งเสริมและสืบสานงานด้านศิลปวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ที่มุ่งเน้นการนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ เป็นต้นแบบการแปรรูปผ้าไหมสาเกต ทำให้ได้รับความสนใจมากขึ้นชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา
การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้
 - 1.1 เพื่อศึกษาความเป็นมาของผ้าสาเกต จังหวัดร้อยเอ็ด และแนวคิดองค์ประกอบของการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต
 - 1.2 เพื่อประดิษฐ์การแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต

2. ด้านพื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในการวิจัยคือ บ้านห้วยหลิม อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด

3. ด้านบุคลากรผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

3.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ประกอบด้วย

3.1.1 ผู้รู้ ชาวบ้าน บ้านห้วยหลิม อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด

3.1.2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะการแสดงและด้านดนตรี

3.1.3 นักวิชาการ

3.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ประกอบด้วย

3.2.1 ผู้ออกแบบและฝึกซ้อมการแสดง

3.2.2 ผู้แสดง

3.3 กลุ่มทั่วไป (General Informants) ประกอบด้วย

3.3.1 ผู้รับชม

3.3.2 ผู้ใช้งาน ผู้ประกอบการ

4. ด้านวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร และเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์

5. ด้านระยะเวลา

การวิจัย เรื่อง นาฏลีลาลายผ้าสาเกต ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2562 จนถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2564

นิยามศัพท์เฉพาะ

นาฏลีลา หมายถึง ลีลาการเคลื่อนไหวร่างกายด้วยท่าทางที่สวยงามตามรูปแบบของการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัย เกิดจากการใช้ความคิดและประยุกต์จากกระบวนการทอผ้า ลวดลายของผ้า และวิถีชีวิตของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด

สาเหตุ หมายถึง ชื่อเมืองในอดีตของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งตั้งอยู่กึ่งกลางภาคอีสานมานานกว่า 200 ปี มีประตูเข้าเมือง 11 ประตู และมีเมืองขึ้น 11 เมือง

```
graph TD; A[ผ้าไหมลายสาเกต] --> B[ศึกษาความเป็นมาของผ้าสาเกต จังหวัดร้อยเอ็ด]; A --> C[องค์ประกอบของการแสดง<br/>- รูปแบบการแสดง<br/>- การแต่งกาย<br/>- การสร้างสรรค์งานดนตรี<br/>- การประดิษฐ์ทำรำ]; B --> D[แนวคิดและทฤษฎี<br/>- วัฒนธรรมและสังคมอีสาน<br/>- ภูมิปัญญาอีสาน<br/>- การฟ้อนและการแสดงพื้นบ้านอีสาน<br/>- นาฏยประดิษฐ์]; C --> D; D --> E[การแสดง ชุด<br/>นาฏลีลาลายผ้าสาเกต];
```

ผ้าไหมลายสาเกต

ศึกษาความเป็นมาของผ้าสาเกต จังหวัดร้อยเอ็ด

องค์ประกอบของการแสดง

- รูปแบบการแสดง
- การแต่งกาย
- การสร้างสรรค์งานดนตรี
- การประดิษฐ์ทำรำ

แนวคิดและทฤษฎี

- วัฒนธรรมและสังคมอีสาน
- ภูมิปัญญาอีสาน
- การฟ้อนและการแสดงพื้นบ้านอีสาน
- นาฏยประดิษฐ์

การแสดง ชุด
นาฏลีลาลายผ้าสาเกต

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผ่านการพิจารณาและหาค่าความเที่ยงตรง (IOC) เพื่อให้เครื่องมือมีคุณภาพ และนำมาปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิก่อนการนำไปใช้จริง ดังนี้

1.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน 3 ชุด ดังนี้

1.1.1 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าสาเกต

1.1.2 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ

การแสดง

1.1.3 แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3 สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรี

1.2 แบบประเมินผลงานการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเป็นการกำหนดแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มทั่วไป ให้ตกผลึกทางด้านองค์ความรู้เชิงลึก เพื่อนำมาต่อยอดในการสร้างสรรค์ผลงานให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.3 แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้รับชมการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

2.1 การค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research)

เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของผ้าไหมสาเกต ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชาวร้อยเอ็ด ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้านและดนตรีพื้นบ้านอีสาน แนวคิดเกี่ยวกับนาฏยประดิษฐ์

2.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

2.2.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

โดยสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มทั่วไป

2.2.2 การจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้วิจัยได้จัดวิพากษ์ผลงาน เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ประเมินคุณภาพของการแสดง โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม และให้ข้อเสนอแนะแบบปลายเปิด ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2564 ณ หอประชุมเทพบันเทิง วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด

2.2.3 การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้รับชมการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต โดยแสดงเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2564 ณ เวทีนฤตยาลัย วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด

3. การจัดกระทำข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลแล้ว เตรียมพร้อมสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสร้างข้อสรุปและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์ข้อมูลโดยประมวลข้อมูลจากเอกสาร หนังสืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และจากความพึงพอใจของผู้ชม เพื่อนำคำแนะนำกลับมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมทั้งหมดมาวิเคราะห์ และประดิษฐ์การแสดงชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต ดังนี้

- 5.1 กำหนดขอบเขตและรูปแบบของการแสดง
- 5.2 ออกแบบท่ารำ เครื่องแต่งกาย ดนตรี และรูปแบบการแปรแถว
- 5.3 คัดเลือกนักแสดงและฝึกซ้อมการแสดง
- 5.4 นำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ
- 5.5 ปรับปรุงแก้ไขท่ารำจากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ
- 5.6 บันทึกภาพนิ่งและวีดิทัศน์
- 5.7 นำเสนอการแสดงต่อสาธารณะและเผยแพร่ผลงานวิจัยในเชิงวิชาการ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง นาฏลีลาลายผ้าสาเกต ผลปรากฏ ดังนี้

1. ความเป็นมาของผ้าสาเกต จังหวัดร้อยเอ็ด และแนวคิด องค์ประกอบของการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต

1.1 ความเป็นมาของผ้าสาเกต จังหวัดร้อยเอ็ด

ผ้าไหมลายสาเกต คือผ้าไหมที่ประกอบด้วยลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ในการทอผ้าไหมของจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ได้นำเอาลายมัดหมี่พื้นบ้าน 5 ลาย ที่นิยมทอในกลุ่มชนที่อยู่ในเมืองร้อยเอ็ด มาทอต่อกันในผ้าผืนเดียวกัน เปรียบเสมือนเป็นการหลอมรวมความสามัคคีของชาวร้อยเอ็ดให้เป็นหนึ่งเดียว โดยแต่ละลายจะทอขึ้นด้วยผ้าสีพื้นสีกอกินทนิลบก (สีชมพูอมม่วง) ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ลายมัดหมี่พื้นบ้าน 5 ลายที่ประกอบในผ้าสาเกต ได้แก่ ลายโคมเจ็ด ลายนาคน้อย ลายคองเอี้ย ลายหมากจับ ลายคำพา ทั้ง 5 ลายนี้ จะมีขนาดใดก็ได้ แต่การทอจะต้องให้ลายนาคน้อยอยู่ตรงกลาง และลดลายเหล่านี้อันจะคั่นด้วยผ้าพื้นสีกอกินทนิลบก (สีชมพูอมม่วง) ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 ลายผ้าสาเกต ทั้ง 5 ลาย

1.2 แนวคิด องค์ประกอบของการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต

1.2.1 องค์ประกอบด้านการแสดง ผู้วิจัยมีวิธีการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ด้วยกระบวนการปรุงแต่งดัดใหม่ และการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่

1.2.1.1 ท่ารำที่ปรุงแต่งดัดใหม่ จากท่ารำเพลงแม่บทใหญ่ของนาฏศิลป์ไทยและแม่บทอีสาน เป็นการดัดแปลงของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ใหม่ขึ้น

แปลกไปจากเดิม จากความคิดเดิมให้ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบของการแสดง ควบคู่ไปกับจังหวะและดนตรี กล่าวคือ ได้นำแนวคิดพหุวัฒนธรรม โดยการสร้างสรรค์ลีลานาฏศิลป์ร่วมสมัยจากลีลาในหลากหลายวัฒนธรรม และยังคงเอกลักษณ์รูปแบบการแสดงเดิม เช่น ลีลานาฏศิลป์ไทยกับลีลานาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานมาบูรณาการให้เกิดเป็นลีลาใหม่ในการแสดงนาฏศิลป์ร่วมสมัยชุดนี้

ตารางที่ 1 ท่ารำที่มาจากท่ารำเพลงแม่บทใหญ่ของนาฏศิลป์ไทย

				
ท่าสอดสร้อย มาลาแปลง	ท่านาคา ม้วนหาง	ท่าตีเหล็ก	ท่าชำนางนอน	ท่าอมรเกล้า

ท่ารำที่ปรุงแต่งดัดใหม่จากท่ารำแม่บทใหญ่ จากการศึกษา ผู้วิจัยได้คัดเลือกท่ารำมา 5 ท่า ได้แก่ ท่านาคาม้วนหาง ท่าตีเหล็ก ท่าชำนางนอน ในการสื่อถึงลวดลายผ้าไหมสาเกต คือ ลายนาคน้อย (ซึ่งในท่าแม่บทอีสานไม่ปรากฏ ท่ารำที่สื่อถึงนาค) ส่วนท่าสอดสร้อยมาลาแปลง ท่าอมรเกล้า ใช้แทนลักษณะท่าทาง อิริยาบถของสตรีชาวอีสานที่ประเพณีติดตามีติดคง ดังคำผญาที่ว่า “เป็นสาวนี้ ธรรมเนียมคือนกเจ้า ตีนผมให้ล่าเกลี้ยง ตีนชิ่นให้ล่าเพียง”

ตารางที่ 2 ท่ารำที่มาจากท่าฟ้อนแม่บทอีสาน

			
ท่าสาวลงทุ่ง	ท่านาคเกี้ยวเกล้า	ท่ากาตากปิก	ท่าลมพัดพร้าว

ท่ารำที่ปรุงแต่งดัดใหม่จากท่ารำแม่บทอีสาน จากการ ศึกษาวิจัยได้คัดเลือก ท่ารำมา 4 ท่า ได้แก่ ท่าสาวลงทุ่ง เป็นลักษณะการเดิน จังหวะการย่อเท้าแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน ท่าผูกกล้วยเกล้า เป็นลักษณะการ ม้วนมือ และการใช้ข้อมือของการฟ้อนอีสาน ที่สื่อถึงความเคารพและความศรัทธา ต่อลวดลายของผ้าในลายนาคน้อย ท่ากาตากปึก เป็นการนำลักษณะการวาดมือของ การฟ้อนอีสานมาใช้สร้างสรรค์การแสดงตามค่านิยมของการฟ้อนอีสานของหมอลำ ฉวีวรรณ ดำเนิน คือ “ก้มต่ำ รำกว้าง ไม่หวงตัว” และท่าลมพัดพร้าว สื่อถึงท่าทาง การฟ้อนที่เลียนแบบธรรมชาติ ซึ่งลีลาการฟ้อนนั้นจะมีความเป็นอิสระเปรียบเสมือน ลมที่พัดใบของต้นมะพร้าวให้พลิ้วไสวตามสายลม เมื่อมองดูแล้วทำให้เกิดความ เพลิดเพลิน

1.2.1.2 ท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่จากขั้นตอนการทอผ้า ใหม่นาสเกต ท่ารำที่ดัดแปลงมาจากวิถีชีวิต และท่ารำที่มาจากลวดลายของผ้าไหม สานเกตทั้ง 5 ลาย

ตารางที่ 3 ท่ารำที่สื่อถึงขั้นตอนการทอผ้าไหมสานเกต

				
ท่าสาวไหม	ท่าสาวเข็นฝ้าย	ท่ามัดหมี่	ท่าย้อมผ้าไหม	ท่าทอผ้าไหม

ตารางที่ 4 ท่ารำที่ดัดแปลงมาจากวิถีชีวิต

				
ท่าเปิดผ้าห่อ คัมภีร์ใบลาน	ท่าเดิน	ท่าดีใจ	ท่าสวมเสื้อ	ท่าปักดอกไม้

ท่ารำที่มาจากลวดลายของผ้าไหมสาเกตทั้ง 5 ลาย ได้แก่
ท่าลายนาคน้อย ท่าลายคองเอ้ย ท่าลายหมากจับ ท่าลายค้ำพา ท่าลายโคมเจ็ด ดังนี้

1) ลายนาคน้อย หมายถึง ลายนาคพ่นน้ำ เป็นสัญลักษณ์
ของความอุดมสมบูรณ์ ชุ่มชื้น ฝนตกต้องตามฤดูกาลยังความอุดมสมบูรณ์แก่ไร่นา

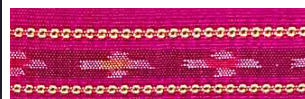
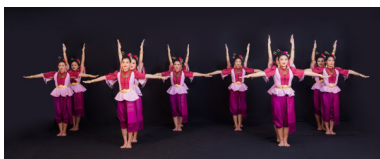
ภาพประกอบที่ 2 ท่าลายนาคน้อย

2) ลายคองเอ้ย หมายถึง ลักษณะของสายน้ำที่เอื้อ
อำนวยต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวร้อยเอ็ด

ภาพประกอบที่ 3 ท่าลายคองเอ้ย

3) ลายหมากจับ (หมากจับเป็นชื่อพืชชนิดหนึ่ง)
หมายถึง ความประทับใจ (จับจิตจับใจ) เมื่อใครได้มาพบเห็นความมีน้ำใจของ
ชาวร้อยเอ็ดแล้วอยากจะไปมาหาสู่ตลอดไป

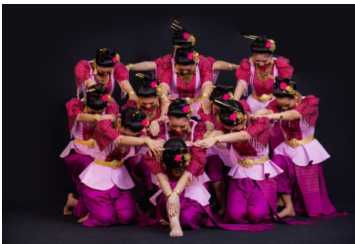
ภาพประกอบที่ 4 ท่าลายหมากจับ

4) ลายค้ำพา เป็นลายเส้นตรงประกอบด้วยเส้นสองเส้น หมายถึง ความซื่อตรงมุ่งมั่น เข้มแข็ง คงทน ความยั่งยืนแห่งมิตรภาพของชาวร้อยเอ็ด

ภาพประกอบที่ 5 ทำลายค้ำพา

5) ลายโคมเจ็ด หมายถึง โคมไฟส่องสว่างสู่ความรู้เรื่อง ความอุดมสมบูรณ์ ความเพิ่มพูนของผลผลิต ตลอดจนการอยู่ดีกินดีของชาวร้อยเอ็ด

ภาพประกอบที่ 6 ทำลายโคมเจ็ด

1.2.2 องค์ประกอบด้านการแต่งกาย มีแนวคิดในการออกแบบการแต่งกายจากการแต่งกายของหญิงสาวชาวอีสานในสมัยโบราณ โดยการนำเอาผ้าสาเกตมาดกแต่งลงบนผ้าฝ้ายสีชมพูอ่อน ซึ่งผ้าฝ้ายเป็นผ้าที่ชาวอีสานนิยมนำมาทำเป็นเครื่องแต่งกายในสมัยอดีต เพื่อให้เกิดความเด่นชัดและสวยงามยิ่งขึ้น และใช้ผ้ามัดหมี่ลายสาเกตสีม่วงอ่อน และผ้าไหมพื้นสีม่วงเข้มสีของดอกอินทนิลบก ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ประจำจังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนการนุ่งโจงกระเบนของผู้แสดง เนื่องจาก

เป็นการแสดงแนวร่วมสมัย และเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการเคลื่อนไหวร่างกาย จึงนำมาประยุกต์แทนการนุ่งผ้าถุงเหมือนหญิงสาวชาวอีสานในอดีต เพื่อสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์การแปรรูปการแต่งกายจากผ้าไหมสาเกตให้มีความทันสมัย

ภาพประกอบที่ 7 การแต่งกายของนักแสดง

1.2.3 องค์ประกอบด้านการสร้างสรรค์งานดนตรี มีแนวคิดในการสร้างสรรค์งานดนตรี โดยใช้ทำนองเพลงที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ เป็นการบรรเลงผสมผสานระหว่างวงดนตรีพื้นบ้านอีสานร่วมกับเทคนิคโปรแกรมคอมพิวเตอร์สมัยใหม่ ดังนี้

องค์ที่ 1 เกริ่นด้วยเสียงโหวด ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านประจำจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อบ่งบอกถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด

องค์ที่ 2 บรรเลงลายดนตรีพื้นบ้านอีสานในแนวโฟล์คในจังหวะเพลงช้า ให้ความรู้สึกถึงความตั้งใจ และความละเมียดละไมในทุกขั้นตอนการทอผ้าไหมสาเกตของหญิงสาวร้อยเอ็ด ได้แนวคิดทำนองเพลงมาจากลายทางยาว

องค์ที่ 3 แบ่งทำนองดนตรีออกเป็น 5 ทำนอง ตามลวดลายของผ้าสาเกต ดังนี้

ทำนองที่ 1 สื่ออารมณ์ให้เห็นถึงลายนาคน้อย ด้วยเสียงแคนที่ฟังแล้วให้ความรู้สึกถึงลักษณะการเคลื่อนไหวของพญานาค

ทำนองที่ 2 สื่ออารมณ์ให้เห็นถึงลายคองเอี้ย ด้วยเสียงโหวด และเสียงโปงลาง ฟังแล้วให้ความรู้สึกถึงการเอื่อยไหลของสายน้ำที่ค่อยๆ ไหลไปตามลำคลอง

ทำนองที่ 3 สื่ออารมณ์ให้เห็นถึงลายหมากจับ ด้วยเสียงโหวด ที่ฟังแล้วให้ความรู้สึกประทับใจ สะกดความรู้สึกให้ผู้ฟังมีอารมณ์คล้อยตามด้วยเสียงอันไพเราะ อ่อนหวาน

ทำนองที่ 4 สื่ออารมณ์ให้เห็นถึงลายคำพา ด้วยเสียงพิณ บ่งบอกถึงความยั่งยืนแห่งมิตรภาพของชาวร้อยเอ็ด ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของลายคำพา

ทำนองที่ 5 สื่ออารมณ์ให้เห็นถึงลายโคมเจ็ด ซึ่งเป็นการบรรเลงสลับกันไปมาของเครื่องดนตรีอีสาน ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกเหมือนกับการจุดโคมไฟเพื่อให้แสงส่องสว่างขึ้นมา ทีละดวง เปรียบได้กับแสงแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความเพิ่มพูนของผลผลิต ตลอดจนการกินดีอยู่ดีของชาวร้อยเอ็ด

องค์ที่ 4 ให้อารมณ์ความสนุกสนานรื่นเริง ชื่นชมความงดงามของผ้าไหมสาเกต ด้วยการสร้างสรรค์ลายดนตรีพื้นบ้านมาจากลายดั่งหวายและลายแห่งกลองยาว โดยมีการผสมผสานเครื่องดนตรีอีสานร่วมกับเทคนิคสมัยใหม่

2. ประดิษฐ์การแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต

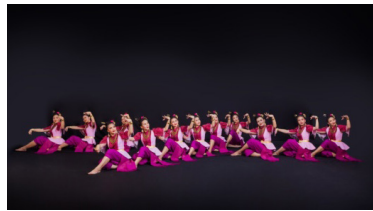
เป็นการถ่ายทอดความคิดทางด้านนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์พื้นบ้าน ผสมผสานนาฏศิลป์ร่วมสมัย รวมกับความคิดสร้างสรรค์ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากความงดงามของลวดลายของผ้าไหมสาเกตทั้ง 5 ลาย ลีลาท่ารำเป็นการแสดงการเคลื่อนไหวของอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย เช่น มือ เท้า แขน ขา ศีรษะ และลำตัว ที่คิดประดิษฐ์ขึ้นอย่างเหมาะสมและกลมกลืน การแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต มีรูปแบบการแสดงแบ่งเป็น 4 องค์ ดังนี้

องค์ที่ 1 “ผ้ากั่ววิถีชีวิต” กล่าวถึง ความสำคัญของผ้าสาเกตที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน เช่น การนำผ้าไหมไปทอพระคัมภีร์ การทอผ้าไหม เพื่อใช้ในบุญประเพณีต่างๆ

ภาพประกอบที่ 8 องค์ที่ 1 “ผ้ากั้ววิถีชีวิต”

องค์ที่ 2 “กระบวนการทอผ้า” เริ่มจากการสาวไหม การเส้นไหม การย้อม การทอผ้า จนเกิดลวดลายบนผืนผ้า

ภาพประกอบที่ 9 องค์ที่ 2 “กระบวนการทอผ้า”

องค์ที่ 3 “ลวดลายของผ้า” สื่อให้เห็นถึงลวดลายทั้ง 5 ลวดลายของผ้าสาเกต ที่ปรากฏบนผืนผ้าผ่านจินตนาการในการสร้างสรรค์ โดยการนำลายผ้าทั้ง 5 ลายที่มีอยู่ดั้งเดิม มารวบรวมไว้ในผ้าสาเกต

ภาพประกอบที่ 10 องค์ที่ 3 “ลวดลายของผ้า”

องค์ที่ 4 “รื่นรมย์ชมผ้าสาเกต” เป็นการสะท้อนความงามที่ปรากฏให้เห็นในผืนผ้า และไขว่ลวดลายของผ้าสาเกต

ภาพประกอบที่ 11 องค์ที่ 4 “รื่นรมย์ชมผ้าสาเกต”

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง นาฏลีลาลายผ้าสาเกต ผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาของชาวบ้านจังหวัดร้อยเอ็ด คือการทอผ้าไหมสาเกต จึงได้แรงบันดาลใจในการศึกษาประวัติความเป็นมาของผ้า สาเกต จังหวัดร้อยเอ็ด และขั้นตอนการทอผ้าไหมสาเกต นำมาประดิษฐ์เป็นการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต โดยผู้วิจัยได้ใช้การเคลื่อนไหวร่างกายและการแปรแถว สื่อให้เห็นถึงลวดลายของผ้า สาเกต ทั้ง 5 ลาย มาผสมผสานกันระหว่างนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์พื้นบ้าน และนาฏศิลป์ร่วมสมัย ดังที่ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบของนาฏยประดิษฐ์สามารถกำหนดให้เป็นการผสมหลายนาฏยจารีต ที่มุ่งแหวกแนวออกไปจากจารีตเดิมโดยการนำเอานาฏยจารีตตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปมาผสมกัน ประกอบสร้างเป็นชุดการแสดง โดยกำหนดรายละเอียดขององค์ประกอบต่างๆ ตามทฤษฎีแนวคิดทางนาฏศิลป์ ในเรื่องการศึกษาท่ารำที่เป็นแม่ท่าหลัก การกำหนดท่ารำให้เข้ากับจังหวะเพลง ความหมายของบทร้องกับท่ารำ ตลอดจนการเชื่อมท่ารำต่างๆ ให้ร้อยเรียงเชื่อมโยงกันได้อย่างลงตัว ซึ่งการออกแบบการแสดงชุดนี้ ผู้วิจัย มีวิธีการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ด้วยกระบวนการปรุงแต่งดัดใหม่ จากท่ารำเพลงแม่บทใหญ่ของนาฏศิลป์ไทย และแม่บทอีสาน และการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ จากขั้นตอนปีที่ 14 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2565

การทอผ้าไหมสาเกต ทำรำที่ตัดแปลงมาจากวิถีชีวิต และทำรำที่มาจากกลดลายของผ้าไหม สาเกตทั้ง 5 ลาย คือ ทำลายนาคน้อย ทำลายคองเอี้ย ทำลายหมากจับ ทำลายคำพา และทำลายโคมเจ็ด เป็นหลักในการออกแบบทำรำ เพื่อให้ได้ทำรำที่สร้างขึ้นใหม่ที่มีลักษณะของนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์พื้นบ้าน ผสมผสานนาฏศิลป์ร่วมสมัย รวมถึงการใช้นาฏยศัพท์มาเป็นพื้นฐานในการประดิษฐ์ เพื่อให้ทำรำคงความเป็นลักษณะของรำไทย ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือนาฏยศัพท์ฉบับครูลมุลของอุดมกุลเมธพันธ์ (2556)

องค์ประกอบของการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต ได้นำแนวคิดและหลักการของโมฬี ศรีแสนยงค์ (2555) และอมรา กล้าเจริญ (2542) ที่กล่าวไว้วานาฏศิลป์ที่สมบูรณ์แบบนั้นจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างร่วมกัน ได้แก่ การร้อง การเล่น และการรำ กล่าวคือ นาฏศิลป์ที่จะประสบความสำเร็จสร้างความประทับใจให้ผู้ชมได้นั้น ต้องมีบทร้องที่ดี ไพเราะ เข้าใจง่าย ดนตรีเสนาหุ ฟังสบาย ประกอบกับการฟ้อนรำด้วยท่าทางที่สวยงาม เข้าใจง่าย ผู้แสดงมีความสวยงาม แต่งกายเหมาะสม สวยงามตามรูปแบบการแสดง ดังนั้น การแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต จึงได้ออกแบบองค์ประกอบต่างๆ ให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันประกอบไปด้วย องค์ประกอบด้านการแสดง องค์ประกอบด้านการแต่งกาย องค์ประกอบด้านงานดนตรี ทั้งหมดล้วนเป็นกระบวนการทำงานของการประดิษฐ์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ออกมาในรูปแบบของนาฏศิลป์ร่วมสมัย สอดคล้องกับสุพรรณิ บุญเพ็ง (2542) ที่อธิบายว่า นาฏศิลป์ร่วมสมัยเป็นรูปแบบของการนำเสนอผลงานทางด้านนาฏยศิลป์ที่มีลักษณะความเป็นไทยในผลงานการแสดง ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการสร้างสรรคงานนาฏศิลป์แบบไทยที่เป็นจารีต หรือจะเป็นนาฏศิลป์ไทยที่มีการผสมผสานกันก็ร่วมแต่เป็นการแสดงที่สวยงามและสามารถนำมาพัฒนาให้สวยงามได้ตามยุคสมัย

รูปแบบการแปรแถวหรือการใช้พื้นที่ในการแสดง ของการแสดงชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต ได้นำรูปแบบการเคลื่อนไหวร่างกายของมือ แขน ขา ศีรษะ และลำตัว ให้มีลักษณะต่างๆ เช่น การใช้มือและแขนขึ้นลงสลับกันไปมา

เป็นเส้นโค้ง ให้เป็นลักษณะเหมือนสายน้ำไหลในลายคงเอี้ยว การใช้เส้นเป็นเส้นตรงในลายคำพา ส่วนรูปแบบการแปรแถวก็ใช้ลายเส้นทางรูปทรงเรขาคณิตมาเป็นรูปหลักในการแปรแถว เช่น แถวตรงในลายหมากจับ แถวเฉียงในลายนาคน้อย แถวสามเหลี่ยมในลายโคมเจ็ด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการนาฏยประดิษฐ์ของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) ที่อธิบายไว้ว่า งานนาฏยประดิษฐ์นั้น จำเป็นต้องอาศัยหลักการทฤษฎีของทัศนศิลป์มาประกอบด้วยจึงจะทำให้ผลงานออกมามีความสมบูรณ์ลงตัว

กระบวนการออกแบบและประดิษฐ์การแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกต เป็นการออกแบบงานนาฏศิลป์ในรูปแบบใหม่ โดยได้ศึกษาของคัมภีร์ดั้งเดิมเกี่ยวกับนาฏศิลป์เป็นพื้นฐานความรู้เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ ด้วยการนำองค์ความรู้เหล่านั้นมาบูรณาการร่วมกับแนวคิดหลักการของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้เกิดเป็นผลงานการแสดงชุดใหม่ที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างองค์ประกอบด้านการแสดง องค์ประกอบด้านการแต่งกาย องค์ประกอบด้านงานดนตรี ตลอดจนการเคลื่อนไหวต่างๆ และรูปแบบการแปรแถว ทำให้ผู้ชมสัมผัสถึงสุนทรีรสทางศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ได้อย่างครบถ้วน ซึ่งนำไปสู่ความประทับใจของผู้ชมได้เป็นอย่างดี ซึ่งผลการประเมินความพึงพอใจของผู้รับชมการแสดง ชุด นาฏลีลาลายผ้าสาเกตอยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.52)

ข้อเสนอแนะ

1. การวิจัย เรื่อง นาฏลีลาลายผ้าสาเกต เป็นผลงานการประดิษฐ์การแสดงขึ้นมาใหม่ สามารถนำไปถ่ายทอดให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และการจัดการแสดง เพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงคุณค่าในศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ และส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ เพื่อสืบสานงานด้านศิลปวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นไป
2. การวิจัย เรื่อง นาฏลีลาลายผ้าสาเกต ช่วยส่งเสริมและเผยแพร่ให้บุคคลทั่วไปได้รู้จักคุณค่าของผ้าสาเกต ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของอีสานและวิถีชีวิตของคนจังหวัดร้อยเอ็ด

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัย เรื่อง นาฏลีลาสายผ้าสาเกต สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยได้รับความอนุเคราะห์ด้านความรู้ และคำชี้แนะต่างๆ จากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน พร้อมทั้งเสนอความคิดเห็นในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำงานวิจัยฉบับนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณิ เหลือบุญชู อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่ปรึกษาโครงการงานวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรี ตลอดจนให้คำแนะนำในกระบวนการวิจัย รองศาสตราจารย์ ดร.ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะการแสดง และผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจรูปเล่มการวิจัย รองศาสตราจารย์ ดร.อุรารมย์ จันทมาลา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะการแสดง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โยธิน พลเขต อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาศิลปะดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน (อีสาน) วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรี

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา นักศึกษา วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ช่วยเหลือจนกระทั่งงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงโดยสมบูรณ์

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่สนับสนุนทุนวิจัยสร้างสรรค์จนสามารถดำเนินการวิจัยได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

เอกสารอ้างอิง

มณี พันทวี. (2532). **หัตถกรรมพื้นบ้านอีสานในวัฒนธรรมพื้นบ้าน: กรณีอีสาน**.

กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

โมฬี ศรีแสนยงค์. (2555). **สุนทรียะทางนาฏศิลป์และศิลปะการแสดง**. พิมพ์ครั้งที่ 4.

มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สุพรรณิ บุญเพ็ง. (2542). **ประวัติבלเลต์ในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาานาฏศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2543). **นาฏศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ : ห้องภาพสุวรรณ.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). **หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา กล้าเจริญ . (2542). **สุนทรียนาฏศิลป์ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรีนติ้งเฮ้าส์.

อุดม กุลเมธพนธ์. (2556). **นาฏยศัพท์ฉบับครูมูล**. เชียงใหม่ : สุเทพการพิมพ์.

สัมภาษณ์

ฉวีวรรณ พันธุ. (6 มกราคม 2563). **สัมภาษณ์**. ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ประจำปีพุทธศักราช 2536.